

מהמתחדש והמתרחש

שם עולם

גיליון מס' 1 | סבת תשע"ב | December 2011

4 שורשים
מרחב התבוננות

8 תפילה במחנות ההשמדה 14 הצצה לארכיון

מידעון זה הינו הראשון ואי"ה יפרוץ דרך לבאים אחריו. הוא מהווה כבר חלק מהקייטור המשתחרר בין דפיו במאמרים, בחדשות ובאנקדוטות חושפים אנו עוד ערוצי קייטור ועוצמה.

בפתיחת 'שורשים' - מרחב התבוננות, חשפנו ערוץ חדש ומרתק. מרחב זה פותח שיח חדש בתצוגה חינוכית-מוזאלית. במרחב מוצא המסייר החופשי אפשרויות לחקור, לחפש, להבין, להעמיק ולגבש תובנות.

במרחב נחשפים ערוצים של התמודדות ערכית, רוחנית, דתית ותרבותית בשואה באופן המעמיד את המסייר מול שאלות וסקרנות, מול חקירה וליבון המביאים אותו להתמודדות של שאלות ערכיות ובחינת ערכים אנושיים של כאן ועכשיו.

על ידי המידע והידע שבגיליון זה, פותחים אנו לכם הקוראים, ידדים ומעודדים של בית "שם עולם", דלת להיכנס בה ולהיות חלק בעשייה ובחריטה התודעתית של תחום "התמודדות בשואה" דרכה נוביל זיכרון מכונן לכולנו.

בידידות רבה
הרב אברהם קריגר

קטר הרכבת

השראה לגדולי החסידות בראותם בו את סוד ההנהגה הנכונה.

מה כוח בקטר זה לגרור אחריו עשרות קרונות? הסוד, אמרו, טמון באש המובערת, המחממת והמרתיחה את דוד המים. המים מתאדים והופכים לקייטור הנאגר בדוד אטום. לחץ עצום זה שבדוד המשתחרר באופן מבוקר, כוחו רב ועוצמתו רבה לגרור אחריו עשרות קרונות.

מכון "שם עולם" פועל כארבע עשרה שנים. במהלך שנים אלו הקמנו אגף חינוך, אגף תיעוד, אגף מחקר, הוצאה לאור ומרחב התבוננות. אספנו, תעדנו, יצרנו ופתחנו רבות, אך עיקר המסה עדיין לא יצאה והפכה לנחלת הכלל.

הגענו לשלב בו אנו חשים שנכון וראוי להוציא ולשחרר את אותו קייטור של איסוף, מחקר, כתיבה, יצירה, חינוך ועשייה, לאוויר העולם. להפוך את הציבור לאותם קרונות שנעים בעוצמת הקייטור שבקטר. יתרה מזאת, ברצוננו שאתם והסובבים אתכם ידעו, יכירו ויצטרפו לסייע ולעזור בייצור זה של קייטור ועוצמה לדרכנו הייחודית.

הרב אברהם קריגר
ראש המכון

מונח לפניכם

מידעון הביכורים של "שם עולם", מכון שואה ואמונה לחינוך תיעוד ומחקר. המידעון יחשוף בפני הקוראים את התחומים המגוונים בהם עוסק המכון - הן התחומים הכמעט ייחודיים למכון, כגון: התמודדות אמונית בתקופת השואה, החיים בשואה ולא רק המוות והכיליון ובעיקר חיי הרוח והדת באותה תקופה, והן תחומים המשותפים לכלל מוסדות החקר וההנצחה לשואה.

עבודתו המגוונת של המכון והעשייה החינוכית רבת ההיקף - מציבים את מכון שם עולם במקום מרכזי בתודעה התרבותית-היסטורית של מדינת ישראל. המידעון יעדכן בחדשות של המכון מהתקופה האחרונה וישתף את הקוראים בפעילות השוטפת של המכון ובחידושים של המחקר והתיעוד בהם הוא עוסק. הנושא המרכזי שעולה בגיליון זה הוא 'שורשים' - מרחב התבוננות. במרחב החדש שהוקם במכון מוצגים חפצים אישיים, חפצי רוח וכלי קודש שנמצאו במחנות המוות חלמנו וטרבליניקה, בגטו

אורית חרמון
עורכת

ורשה, בגטו לודז', בעיר הנמל דנציג, ובערים טרנוב ואושווינצים - פולין. חקירה ועבודת גילוי של שליחי "שם עולם" אפשרו את הבאת החפצים מפולין למכון "שם עולם" בישראל. החפצים שהוצאו מהבורות במקומות ההשמדה כשהם דבוקים לרגבי האדמה, עברו תהליך של הפרדה ושימור במוזיאון קונין בפולין ובארץ.

במידעון נחשף לחדשות המכון, למרחב ההתבוננות, למאמר על תפילה במחנות ההשמדה שנכתב בעקבות סידור שמצא פולני ליד מחנה המוות בטרבליניקה ועל כריכתו האחרית כתובה זעקת 'נקמה' שנכתבה באמצעות דמו של המתפלל, הצצה לארכיון, בקורת ספרים ועדכון על האירועים המרכזיים שהתרחשו בחודשים האחרונים במכון.

מידעון זה אשר נוגע בתחומי הרוח והאמונה, החינוך התיעוד והמחקר, נועד לרכז את עיקרי הדברים ולפרסמם ותקוותי כי הוא ישמש כמראה המשקפת את עבודת הקודש הנעשית במכון.

בברכת הדרך לכולנו,
שנשמע ונשמיע!
אורית חרמון

4 שורשים - מרחב התבוננות

6 חדשות מכון 'שם עולם'

8 תפילה במחנות ההשמדה

12 לוח אירועים

14 הצצה לארכיון

15 בקורת ספרים

ראשי אגודות יידי 'שם עולם':

מר יהורם גאון

ראש אגודת היידיים הישראלית

הרב צבי ויינרב

נשיא אגודת היידיים ארה"ב

מר מאיר בליסקא

ראש אגודת היידיים N.Y.

מר בובי רכניץ

ראש אגודת היידיים L.A.

עורכת: אורית חרמון

מערכת: הרב אברהם קריגר, אורית חרמון

עריכה לשונית: אורי פרידמן

גרפיקה: סטודיו בת-עמי

תצלום השער: מוצג מתוך 'שורשים מרחב התבוננות'

צוות בכיר של המכון: הרב אברהם קריגר, ראש המכון, הרב משה חבה, אגף חינוך,

אורית חרמון, יועצת פדגוגית מתודית, פרופ' גדעון גרייף, היסטוריון בכיר,

מרים אריאל, אגף ארכיון

צוות המכון: צוות חוקרים, צוות אגף חינוך, צוות ארכיון, צוות כללי, בנות שרת לאומי

שם עולם
SHEM OLAM
מכון שואה ואמונה

מכון שם עולם - לחינוך תיעוד ומחקר כפר הרואה ע"י חדרה 38955
טל: 04-6301637, פקס: 04-6365929 • shemolam@shemolam.org.il
www.shemolam.org.il

חנוכת "שורשים" מרחב התבוננות

1 **ב**מרחב התבוננות במכון "שם עולם" אנו מפגישים בין מי שחי, יצר, החזיק או השתמש בחפץ ובין המתבונן בו כיום. מפגש מרתק זה בין העבר להווה מקרב את המתבונן לעברו ומהדק את הענף הנוכחי לשורשיו.

2 **גם בארץ ישראל צריך להמשיך ולהתקיים ולהילחם על עצם הקיום שלנו.**

אביו, ניצול שואה ממחנה ההשמדה בוכנוואלד, שנלקחו ממנו התפילין במהלך השואה ומייד כשהשתחרר, בקשתו הראשונה, לפני שחשב לבקש בגד ללבוש ופת לאכול, הייתה להניח תפילין.

לפני כחודשיים התקיים ערב חנוכת "שורשים - מרחב התבוננות" - תצוגה מוזאלית-חינוכית במכון "שם עולם" בכפר הרא"ה. המכון הוקם לפני כארבע עשרה שנה על ידי הרב אברהם קריגר,

העומד בראשו, ונמנה עם קהילת מוסדות החינוך העוסקים בתייעוד ובחקר השואה. ייחודו של המכון בהתמקדותו בסוגיות רוח ואמונה והתמודדות הפרט והקהילה בתקופת השואה. לערב הזמנו חברי כנסת, רבנים, חברי אגודת הידידים "שם עולם", חברים ומוקירי המכון. בתחילת הערב הזמנו לשאת ברכות, הרב פרופ' השר **דניאל הרשקוביץ**, שר המדע והטכנולוגיה. הרשקוביץ ריגש את הנוכחים כאשר שיתף אותם בסיפורו האישי והמרגש של

יוצא מהתופת ומבקש זוג תפילין

3 **הרב אברהם קריגר**, ראש מכון "שם עולם", הציג בפני האורחים מצגת העוסקת ביעדים של המכון- בין חזון ומעש, תוך חיבור הדברים לפרשת השבוע הקרובה, פרשת לך-לך. "לאחר שניצולי השואה עלו ארצה הם נתקלו גם בארץ ישראל במושג 'לך-לך', גם בארץ ישראל צריך להמשיך, להתקיים ולהילחם על עצם הקיום שלנו. גם אנו הבנים עומדים בפני 'לך-לך' גדול ועצום. האם נראה באותו ניסיון 'לך-לך' של השואה את הניווט, את המוות, את אפסיות האדם או שמא נראה לך-לך של תעצומות נפש, של קיום חיים, של מי שיוצא מהתופת ומבקש זוג תפילין. האם נראה את האש והעשן או את הגחלים הלוחשות?", תווה הרב קריגר. בהמשך הערב הזמנו הקהל לסייר במרחב התבוננות. **מר מאיר בליסקא**, יו"ר אגודת הידידים "שם עולם" בניו יורק והתורם של מרחב התבוננות הזמנו להסרת הלוח מהשלט ובהמשך גם נשא דברים על ערכיותו וקדושתו של המקום

שם ה' נקרא עליך

כאשר כל המשתתפים התיישבו בתוך מרחב התבוננות, הרב **אברהם צוקרמן**, ראש ישיבת בנ"ע ויו"ר עמותת "שם עולם" פתח בדברי ברכה לאכסניה והזכיר לכולנו שבחיותנו בארץ ישראל הכוח בידינו והחובה בידינו לדאוג שזכר עמלק יימחה! לאו דווקא על ידי

4 **והיבורו האישי למכון. לגזירת הסרט לכניסה למרחב, הזמנו **מר צבי ענבר**, נציג ועידת התביעות ולקביעת המזוזה למרחב התבוננות הזמנו **מר דב אייכנוולד** ואביו, **מר צבי אייכנוולד** - המנהלים והבעלים של הוצאת הספרים, חמד - ידיעות אחרונות.**

5 **הרב, אלא על ידי חינוך, שנגיע לדרך בה "יראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך". לקראת סיום נשאה דברים, **נעמי מורגנשטרן**, אוצרת המוזיאון. היא סקרה מוצגים מן המרחב שבעזרתם אנו שואלים שאלות על העבר היהודי שלנו, תוך חיבור להווה ולעתיד ומעבירים כצוואה מדור לדור את הצורך בקיומנו כעם יהודי.**

6 **שמתוכו נגלית לנו עוצמה חזקה, עוצמת החיים, האמונה והרוח. מרכז התבוננות מספר את הסיפור שכולנו מכירים כשבכתליו חבויים סיפורים ועוצמות נוספות.**

התופת, ספור של רוע ומוות שמתוכו נגלית לנו עוצמה חזקה, עוצמת החיים, האמונה והרוח.

הטקסט בתוך הקונטקסט

7 **הרב קריגר סיים את הערב בהציגו אוסף תמונות של הצייר היהודי - פולני, וויליאם ויטלס ויטלס ויטלס - בשנת 1938 וקרא להם "פני הגלות". תמונות אלו מוצגות במרחב התבוננות ואחת התמונות בה מונצח רגע של עוצמה ותעוזה, הדלקת נרות של ערב שבת, חולקה כליטוגרפיה לכל אחד מהאורחים בסוף הערב המרגש והמכובד. במרכז התבוננות ישנם מוצגים שמספרים את הסיפור של הטקסט בתוך הקונטקסט. סיפור של אמונה בתוך התופת, סיפור של רוע ומוות**

1. מר מאיר בליסקא, יו"ר אגודת הידידים "שם עולם" בניו יורק מסיר את הלוח מהשלט.
2. הרב פרופ' השר דניאל הרשקוביץ, שר המדע והטכנולוגיה, נושא ברכות.
3. מר צבי ענבר, נציג ועידת התביעות, גוזר את הסרט לכניסה למרחב.
4. מנכ"ל ידיעות ספרים מר דב אייכנוולד ואביו צבי קובעים מזוזה למרחב התבוננות.

כמרים במכון "שם עולם"

קבוצת אנשי דת, כמרים ותיאולוגים אוונגליים-קאתוליים מהעיר באדן באדן שבמדינת באווריה שבדרום גרמניה השתתפו ביום עיון מיוחד במכון שם עולם ובו ערכו סיור מודרך בתערוכה החדשה של המכון, "שורשים - מרחב התבוננות". בראש הקבוצה שמנתה 23 איש, עמד הכומר האנס שולץ מבאדן באדן, המטפח מזה שנים

מתבוננים על תשמישי קדושה וחפצים במרחב התבוננות

קבוצת אנשי הדת מגרמניה בסיור בתערוכה "שורשים - מרחב התבוננות"

רוחנית בקהילתיהם בגרמניה, הציפו את הרב בשאלות ונענו להן. ההרצאה השניה ששמעו היתה מפי ההיסטוריון פרופ' גדעון גרייף על הייקים. קשייהם של יהודי גרמניה בשנות ה-30 בהשתלבות בחברה הארץ-ישראלית הקיימת, ובעיקר את כמיהתם לדבוק בתרבותם העשירה אותה הביאו מהבית, כמיהה שגרמה לרבים מהם קשיים בלימוד השפה העברית ובקליטתם בחיים החברתיים והפוליטיים בארץ. ההרצאה לוותה בחומר ויזואלי עשיר ומגוון ונתקבלה בעניין רב. גם בסופה הציגו האורחים לפרופ' גרייף שאלות רבות שנענו כולן בהרחבה. במהלך היום ערך הרב קריגר לאורחים סיור בתערוכה החדשה של המכון, ב"מרחב התבוננות". בסיור זה הוצגו בפניהם מוצגים שונים שהמכון ליקט ואסף ברחבי אירופה ובאמצעות רשת שליחיו, אשר

משקפים את עוצמת אמונתם ודבקותם במסורתם של היהודים הנרדפים, המעונים והמושפלים בידי צורריהם הגרמנים הנאצים. הביקור בתערוכה ריגש את האורחים עד דמעות. רבים מהם ניצבו לפני ספרי התורה המחוללים והשרופים ושאר תשמישי הקדושה וחפצים המעידים על רוח האדם שניצלו מהשואה ומיאנו לעזוב את המקום. סיכם הכומר שולץ את הביקור ואמר: "מה שקבלנו במכון 'שם עולם' הוא אוצר בלום של ידע ואופק חדש בהבנת תגובת היהודים המאמינים ושומרי המצוות בימי השואה. אנו יוצאים נפעמים ממה ששמענו וראינו ב'שם עולם'."

שב"סניקים בביקור במכון

מינהל הדרכה של שירות בתי הסוהר (שב"ס) השתתף ביום עיון בנושא השואה במכון "שם עולם". מובאים כאן לפניכם עיקרי הדברים מתוך המשובים אותם הם כתבו בסוף יום העיון.

צוות מינהל הדרכה של שירות בתי הסוהר בחדר ישיבות של המכון.

"היום ראיתי דברים מזוית אחרת שלא זכיתי לראות. הייתה כאן העמקה בפרטים,

הצפת רגשות ותחושות של אנשים. זהו יום עיון חשוב, מעניין מאוד ובהחלט ניתן להשליך על שב"ס" אמר אבי. הוסיף שי חברו, "אני מכיר את נושא השואה דרך סיורים, עדויות ניצולים. ביום זה הוצב נושא חקר השואה בפאן אחר, סיפורים מאחורי הקלעים, חיי היום יום, נושאים שלא חשבתי עליהם בעבר. אני יוצא מחוזק וגאה שאני יהודי".

"יום העיון הביא אותי לתחושות ורגשות בעוצמות גבוהות, סיפור השואה מהיבט פרטי של אנשים - יש לו תשואות חזקות" אמר שמעון. הוסיפה אתי, שותפתו למינהל ההדרכה בשב"ס: "נעשות הרבה פעילויות בנושא השואה לצוות ואף לאסירים, זו פעם ראשונה שיום העיון גרם לי להתחבר, לעצור ולשאול את עצמי שאלות (להבדיל מפעמים אחרות שהיה מרגש ועצוב אבל מרוחק) היום פגשתי את עצמי מתמודדת עם דילמות ערכיות. נושא מעורר חשיבה. אני אעביר את הנושא הלאה בתחום בו אני עוסקת, יש הרבה מה ללמוד מיום העיון. הוסיפה דפנה: "יום העיון 'כבד', ייקח זמן לעכל את התחושה החזקה! הרבה אנשים בארגון לא נחשפים לחוויה זו ועלינו למצוא את הדרך לחשוף אנשים נוספים בארגון לידע ולחוויה שידע זה יצר אצלנו. יש ליצור מעורבות גדולה יותר של אנשי שב"ס. וסיכם אייל: "נחשפתי בעבר לסדנאות בתחום השואה. זו פעם ראשונה שאני נחשף לשואה לא מכיוון הקורבנות מול הנאצים אלא ממקום של חיי היום יום, השגרה בגטאות, התוודעות ליוזנט מנקודת מבט של דילמה ערכית, מקום של שפיות בתוך האי שפיות. פעם ראשונה שאני נחשף לעבודות ודברים שלא ידעתי

קודם, אני חושב שכל קציני החינוך צריכים היחשף למכון!"

יום עיון משלחת "ענף ירוק"

"תמיד, כשדיברו אתנו על השואה, דיברו אתנו על החי שמת. כאן, לאחר ביקור בתערוכה, התחושה היא שאנו מדברים על המת שחי". כך סיכם אחד מתלמידי משלחת "ענף ירוק" את הסיור בתערוכה "שורשים - מרחב התבוננות".

במסגרת יום עיון מקיף לקראת המסע לפולין, ביקרו חברי המשלחת ב"שורשים - מרחב התבוננות". תחילה קיבלו התלמידים הסבר על תערוכת "פני הגלות". בתערוכה זו ציורים של הצייר ויליאם וקטל, שצוירו בשנות השלושים בפולין ומבטאים את מורכבות החיים בפולין בתקופה זו. לאחר מכן חוו התלמידים חוויה חינוכית

יום עיון של משלחת "ענף ירוק" לקראת המסע לפולין.

שחשפה כל אחד מהם באופן אישי לעולם הרוח ולהתמודדות בתקופת השואה. כל תלמיד עבר בין מוצגי התערוכה, קרא עדויות מרתקות, התוודע למסמכים מהתקופה וצפה במצגת אינטראקטיבית.

חוקרים צעירים בפינת המחשבים במרחב התבוננות.

במליאת הסיכום, ציינו תלמידים אחדים שעדותה של יהודית בת-הוד סיני מפולין, אליה נחשפו במהלך היום, הותירה עליהם רושם רב. בת-הוד סיני הצליחה להגיע לארץ במהלך המלחמה, ובמפגש טעון שהיה לה עם אנשי היישוב, התפרצה ואמרה להם: "מה אתם חושבים, שיהודי פולין לא מייצגים אתכם בכבוד?" כאן הבנו אמרו התלמידים, עד כמה ייצגו אותנו הנספים בשואה בכבוד. עד כמה שמרו על הזהות שלהם כבני אדם, כיהודים וכאנשים בעלי תרבות.

אין ספק, סיכמו התלמידים, שהחוויה שעברנו כאן, שונה ונותנת נקודת מבט ערכית ומשמעותית על תקופה זו.

תפילה במחנות ההשמדה

הרב אברהם קריגר

על אדמת פולין הוא מחנה חלמנו בצפון מערב פולין. למחנה זה נחטפו מיד מראשיתו חבורה של כ-35 עובדים רובם מאיזביזה פולין כשייעודם הוא לשמש כאנשי "זונדר קומנדו". אותו תפקיד נורא של התעסקות עם הגופות שהורדו ממשאיות הגז, היה התפקיד הנורא מכול, שחשף את האנשים למציאות ולעובדות באופן מוחלט. תפקיד זה, לא נתן שום דרך להדחקה והוואה עצמית. בעלי תפקיד זה נקראו בחלמנו גם בשם "הקברנים" או ה"מתעסקים".

אלקים גדול לנו בשמים

בעדותו של יעקב גויאנובסקי איש הזונדר קומנדו שהצליח להימלט מהמחנה וככל הנראה נספה לאחר מכן, מצויין כי ממש בימים הראשונים להגיעם בשעת לילה אמר גרשון פרשקר: "אלוהים גדול לנו בשמים ואנו צריכים להתחנן אליו. הוא לא ינטוש אותנו. לכן עלינו לומר עכשיו וידוי". וממשיך גויאנובסקי: "כולנו חזרנו אחריו בבכי והתייפחות.

ובמקביל, תיגר - בדילמה העולה מאליה - מה ניתן לומר בפה בשעה שהעיניים מחייבות אותך לאטום את הלב והמחשבה? מה חירות נשארת ללשון כשהגוף דועך ומתכלה?!

מציאות זו נוסקת לשיא במחנות ההשמדה מול המראות, הידיעות והאטימות שלכאורה טבעי שישתלטו על האדם. בכל זאת ננסה להעמיק ולהבין, אך בו זמנית גם לחשוף את עצם קיומן של תפילות במקומות ובמחנות נפשיים אלו.

בבמה זו לא ניתן להרחיב, ללבן ולהבדיל בין תפילות היחיד והכלל, בין בקשה וקריאה, בין המילים והתוכן המוכר לבין מילים ומשמעויות חדשות, בין קבוצה לקבוצה ובין מקום זמן, אך בכל זאת ראוי שנפתח חרך הצצה דווקא אל תפילות האנשים הנמצאים "בפתחו של גיהנום" - אנשי הזונדר קומנדו. אותם אנשים שאצלם ודאי לנו כי שתיקתם המוחלטת אף היא דיבור, שהאלם שלהם הוא קריאה וזעקה, ועל אף כל זאת הם לא נאלמו ולא נעלמו.

מחנה המוות הראשון שהוקם

התפילה מאגדת בין המילים והמחשבות שבה את הבקשה והתחינה, ההלל והשבח, הצפייה והכמיהה, התקווה והאמונה, הקבלה והאובדן.

חז"ל וחכמי המחשבה, המוסר והחסידות, חשפו לנו משמעויות נוספות בתפילה כך שנדע כי באמצעות התפילה יכול האדם להבין את מציאותו מול מציאות הקב"ה ודרכה מבטא הוא את הקשר המתמשך וקיים כל רגע בינו לקונו, אותה הופך הוא לשיח במלוא המובן.

על פי התפישה העממית והבסיסית, התפילה מוגדרת בעיקר כפי שבאים הדברים לידי ביטוי בספר ירמיהו (כ"ט, י"ב) "והתפללתם אלי ושמעתי אליכם".

האתגר והתיגר

בתקופת השואה מעמידה דווקא התפילה אתגר, אך גם קוראת תיגר. האתגר הוא הרצון להלל, לשבח ובכלל לשפוך שיחו לפני קונו, בה בשעה שבחלל מנסרות השאלות "איה נוראותי? - איה חסדיו?,"

העולם והבניין האמוני של האדם. או מקרה בו תבע מהם הז'נדרם (השומר) לשיר, "הז'נדרם קצר הרוח עמד בפתח הדלת דרש שוב בכעס שנשיר. התחלתי לשיר שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד כאשר סיימתי... ענו הנאספים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד!... וכך 3 פעמים", בהמשך שרו אף את ה"תקווה" שנשמע כמו תפילה, מציין המתאר⁸. תהליך זה של תפילות, אמירת קדיש ווידוי הפכו

שהכותב מתאר "שמונת האנשים אשר התעסקו עם המתים נצטוו לשכב על המתים עם הפנים כלפי הגופות, משעשו זאת, ירה איש הס.ס. בראשיהם במכונת הירייה"⁴. קריאת התיגר היתה שבתוך הפנמת הידיעה על חידלון קרב, הם בוחרים לעשות מעשה ולא נכנעים לדחף הטבעי המשתלט על האדם בדמות של היעדר עשייה טוטאלית. כוחות נפש אלו הבאים לידי ביטוי פה, יש בהם יסוד של הכרזת מלחמה, קריאת תיגר על המציאות. לקריאת תיגר זו מצטרפות קריאות תיגר נוספות. האחת, מול הרצחנות והמפלצתיות של הגרמנים והשנייה, מול מבוכת האמונה שהתעצמה מרגע לרגע. טבעי שמציאות זו גררה בהכרח הרהורים אותם מתאר הכותב: "התחלתי להרהר... ריבוננו של עולם היכן אלוקים שבשמים, אם מסוגל הוא להתבונן בסבלנו ולראות כיצד רוצחים אנשים חפים מפשע? שיעשה נס!⁵ וכשנס לא קורה יש בה בתפילה אכן קריאת תיגר של ממש מול עצמך ומול החברים הסובבים.

עם כל זאת, רואים אנו כיצד קריאת תיגר זו לא הובילה להתמוטטות חוסנם הנפשי של אלו. אין ולא היה במציאות זו כוח לערער ולדכא לחלוטין את הרצון הפנימי הדוחף לתפילה. כך גם קרה ביום ההפוגה הראשון, "ביום ראשון, ה-11 בינואר, בשעה 7 בבוקר, הביאו ארוחת בוקר והודיעו שלא נעבוד באותו יום. התפללנו 'שחרית' אמרנו 'קדיש' ונשארנו במרתף גן העדן שלנו"⁶. די היה במשפט של הגרמנים אשר צעקו: "נו אתם יהודים לכו להניח תפילין! - כלומר להוציא את המתים"⁷, כדי לטלטל את כל

המראה היה מדכא מאוד"¹. התעוררות זו שבאה על רקע מאורעות היום שקדם, בו לנגד עיניהם נרצחו יהודים, אינה יחידאית. בהמשך מתאר גויאנובסקי: "בסביבות השעה 17:00, כאשר היתה הפוגה קלה בעבודה ולא האיצו בנו כל-כך, הוציא גרשון פרשקר, בעמדו עמוק בתוך הקבר, את הסידור ובכסותו את ראשו בידו אמר תפילה"², וכן בערב של אותו היום "לאחר פת ערבית כיסינו את דלי הצרכים והשיריים והתפללנו ערבית. התפילה התערבבה בדמעות"³. מציאות זו של תפילת ערבית משותפת חוזרת בעדותו מספר פעמים ומעידה על כך שהתופעה לא היתה המשך של המוכר בלבד או תגובה להלם, אלא נבעה מתוך מודעות, רצון וכוונה. יתרה מזאת, בעדותו מציין גויאנובסקי על ויכוחים בדבר קיומו של האלוקים והבנת מעשיו המתעוררים ביניהם מפעם לפעם. מכך ניתן להסיק שמעשה התפילה שימש חלק והמשך לשיח הזה של התחבטות, ניסיון הבנה והשלמה לגבי שאלת האלוקים והנהגתו.

מבוכת האמונה התעצמה מרגע לרגע

השילוב שבין התפילה והוויכוחים בדבר קיום והבנת מעשה האלוקים אמנם יש בו אתגר ברור ויכולת לומר כי התפילה של ה"מתעסקים" מבטאת תפילה מתוך התבוננות ההופכת לשיח של ממש, אולם ודאי שעל רקע זה היה בה גם תיגר של ממש. התיגר בא לידי ביטוי מעצם העובדה כי אלו שהתעסקו עם המתים ידעו כי ייתכן שסמוך לאותו הזמן אף יהיה מועד רציחתם, כמו

סידור טרבלינקה

1. יעקב גויאנובסקי - ילקוט מורשת תשמ"ג, עמ' 106.
2. שם, עמ' 111.
3. שם, עמ' 112.
4. שם, עמ' 106.
5. שם, עמ' 110.
6. שם, עמ' 114.
7. שם, עמ' 108.
8. שם, עמ' 110-109.

שילוב זה בין האתגר לתיגר המתקיים בקרמטוריום, שילוב בין השבר ששומעות האוזניים ורואות העיניים מול העוצמה שמשדרת נפש האדם

« הרשימות שהותר לנו זמן גרדובסקי איש הזונדר קומנדו בעצמו: "אני עולה למעלה, לראות מה נשמע שם למעלה, מאחורי הארובה הגדולה, היכן שהיו נוהגים לשבת עשרות רבות של חברים קשישים יותר, וגם צעירים שעבודתם בעצם היתה באמת לשבת שם, מוסתרים מעיניהם של השומרים שלנו ולומר- מי פרק "תהילים", פרק משניות או להתפלל, ולעבוד עבדו רק במידה כזאת שיהיה ניכר שעשו משהו... לפני עיניי מרחפת תמונת הבוקר ההוא, כשאחד היה עומד בשמירה ומשגיח, אם אף אחד איננו מתקרב, ובינתיים היו יהודים דתיים מכזבים למדכאים [...] לא פעם נאלצו הם בבהלה להסיר בחטף את התפילין, ובאמצע התפילה למהר ולעבוד כאילו דבר לא קרה»⁹.

עצם המחשבה שבתוך הקרמטוריום בלב לבו של הגיהנום מתפללים ולומדים, לא יכול להשאיר אותנו אדישים. ניתן לראות בהתנהלותם מעשה של אתגר עצום. אתגר של היאחזות בתפילה - היאחזות לכאורה, במציאות נורמאלית שיש בה דבקות ב-ה' ללא סייג וערעור. מה עוד שברקע לתיאור התפילה, נחשפים אנו למציאות, בה ניצב בקרמטוריום גרמני הצועק ומלגלג בצניניות: "מדוע הם עשו כאן קומנדו תנ"ך? אבל בתוכו פנימה היה מרוצה, מרוצה מכך שאלו מתפללים מול מראות וממשיכים להאמין שהכול מונהג על ידי שלטון האלוקים"¹⁰ (ציטוט מדברי גרדובסקי עצמו). כך דווקא אל מול לגלוג זה האתגר של אנשי הזונדר קומנדו הולך ומתעצם

- **בבליוגרפיה**
- ארד יצחק, "נוכח המוות - גילויי אמונה ודת במחנות ההשמדה בלז'ו, סוביבור וטרבלינקה" בתוך: דן מכמן (עורך), חיים דתיים והגות דתית בשואה ולאחריה, דיוני כינוס שהתקיים בשנת תשמ"ו [עותק בספריית המכון לחקר השואה, אוניברסיטת בר אילן].
- גרדובסקי זלמן, "בלב הגהנום - יומן אושוויץ", זכור ב' (תשמ"ב), עמ' 18-11.
- גריף גרעון, בכינו בלי דמועות, ירושלים: יד ושם, 1999.
- מרק בער, מגילת אושוויץ, תל-אביב תשל"ז.
- שאול אלישבע, "גבית עדות מקברן כפייה יעקב גרויאנובסקי איזביצה-קולו-חלמנו", בתוך ילקוט מורשת (תשמ"ג), עמ' 101-122.
- קלוד לנצמן שואה - סרט תיעודי, חלק טרבלינקה.
- ארכיון מכון שואה ואמונה שם עולם - כפר הרואה

הטמונה באדם היהודי עדיין גוברת על בהמיות מבישה המבטאת חלל וריק של רוח כפי שבאה לידי ביטוי בגרמני. תיגר זה הוא לוחמה של רוח כשהידיים חסרי כלי מלחמה. תיגר זה אף אם הגרמנים לא יקלטוהו די בו כדי לבנות ולבסס את רוחם של עושיהו.

תפילת הזונדר קומנדו

הופך הוא להיות אתגר של קיום האמונה והדבקות בה, בתוך מציאות של מראות מטלטלים המלווים בלגלוג וצניניות גרמנית.

שופר לנבכי הרוח שבנפש

אולם יש פה אף קריאת תיגר רוחנית המהווה שופר לנבכי הרוח שבנפש. קריאת תיגר זו לא במובן הפשטני-לשוני של המילה, אלא במובן הרוחני. אין פה רוח שפלה אלא יש פה גבהות הרוח. אין עליית מדרגה רוחנית אשר הופכת מציאות של התרסה להכרזת אמונה עוצמתית. יש פה דבקות במובן של התרסה ויש פה התרסה של דבקות. כאשר אכן רואים הם מכל עבר את התופת, האמורה להוריד ולא להותיר כל זיק של רוח, אמונה ומחשבה אנושית, אך בכל זאת הם ממשיכים לשמר בקרבם עולם של תקווה ורוח; כאשר בו בזמן שהגרמני מבין וחושב שבתפילה הם הופכים למשותקי מחשבה ורובוטים המאמינים שהכול שלטון אלוקים, הם מתפללים מתוך סערה פנימית ולבטים של מחשבה, כשכל רצונם הוא להראות שהרוח האלוקית

סימני שאלה וקריאה. שילוב זה בין האתגר לתיגר המתקיים בקרמטוריום, שילוב בין השבר ששומעות האוזניים ורואות העיניים מול העוצמה שמשדרת נפש האדם, אין בהם כי אם לעורר השראה, לעורר רצון וצורך לחזור ולהעמיק בהבנת נפש המאמין והעוצמות הטמונות בה.

תורתך הקדושה איש לא רצה לנטוש

במחנה ההשמדה טרבלינקה, ניצבים אנו מול מציאות מורכבת ומרתקת. ריכרד גלייזר ניצול המחנה מתאר: "ראינו כל הזמן את ההתלקחות במשרפות ממנה עולה עמוד בצבעים שונים, לפתע עמד על רגליו על הדרגש אחד שידענו שהיה זמר אופרה בוורשא, וסלאווה שמו, ומול עמוד האש שר שיר שעד אז לא היכרתי - "אלי אלי למה עזבתנו העלו אותנו באש אך תורתך הקדושה איש לא רצה לנטוש". הוא שר ביידיש אל מול המוקד שעליו בדיוק אז, נובמבר '42, החלו לשרוף בטרבלינקה בני אדם. אז נודע לנו לראשונה שלא עוד יקברו אלא ישרפו את הגופות"¹².

למי הקדיש?

לעומת זאת, מאיר רייכמן שהיה אסיר במחנה טרבלינקה לא היה מסוגל לשאת את עצם התפילה וההודאה לקב"ה בתוככי מחנה המוות: "שומע אני מצד שמאל של הצריף כיצד האומללים נעמדים ומתפללים 'מנחה' ו'מעריב' ואומרים 'קדיש' לאחר התפילה ודמועות בעיניהם. הקדיש' מעיר אותי... אני כמעט יוצא מדעתי

וזועק לעברם: 'למי אתם אומרים 'קדיש'?! אתם עוד מאמינים?! במה אתם מאמינים ולמי אתם מודים?! אתם מודים לריבונו של עולם על חסדו, על שלקח אליו את אחיותינו ואת אחינו, את אבותינו ואת אמהותינו - אתם מודים ל?!"¹³.

תגובה זו טבעית היא ומבטאת את עוצמות הכאב והשבר, אולם תוך התוודעות לקושי וההתנגדות שהתפילה מעוררת, מתוודעים אנו לעצם קיומה של תפילה של אנשים לא מעטים המבטאים אמונה וקשר לבורא. דבר אשר לרייכמן ככל הנראה היה קשה להבין, ואילו לאחרים לא ניתן שלא להבין.

באירועים אלו רואים שוב את האתגר והתיגר, אך הפעם פנימה

אני זוכר שביום כיפור ראיתי איך היהודים הפולנים שבי'זונדר - קומנדו מכינים ספרי תורה וסידורי תפילה, הגרמנים נתנו לנו יום חופשי ואנחנו התפללנו

בין היהודים עצמם. יש הרואים בעצם מעשה התפילה אתגר והתעוררות אל האלוקים מול עמוד האש. יש הרואים בעצם מעשה התפילה תיגר בהבנת המציאות מול עמוד האש ששורף איתו את האמונה, ולעומתם יש כאלו המתחלחלים ורואים בתפילה קריאת תיגר להיגיון, לריאליות וליכולת האדם להתעורר מתרדמה ולשנות לחלוטין את האקסיומות של חייו.

תפילה במחנות ההשמדה

"טאטע נקומה"

מקרה מרתק וחריג ניתן למצוא בסידור ששרד מטרבלינקה כשעל כריכתו נכתב בדם שם הכותב משה קמינקא טרבלינקה, ומצידו האחר פותח הוא וחותרם במילים "טאטע נקומה" שכוונתו קריאה לאלוקים (אב בשמיים) לנקמה על השמדת אשתו ובתו שנספו במקום. בסידור שהינו בארכיון "שם עולם" ומוצג במרחב התבוננות-שורשים¹⁴ החדש, באים לידי ביטוי עז, קשר של דם - פשוטו כמשמעו - לה'. כך שגם ברגע של הבנת האובדן האישי, המשפחתי והכללי, זועק משה קמינקא לאלוקים.

בדואליות שבאה לידי ביטוי על כריכת הסידור משתקפים האובדן והשבר האישי מחד, וההתעצמות אישית מאידך. יש בדואליות זו בו זמנית אתגר שלא ליפול אל הייאוש ויש בה קריאת תיגר כפולה. האחת, תיגר כלפי שמיא ברצון הצודק והמתבקש לנקמה אלוקית. רק האלקים שאפשר לשטניות זו להתרחש - יכול לתת מענה. והשנייה, תיגר אל מול מה שהיו הגרמנים רוצים למצוא באותם אנשי שארית הפליטה מהשריפה שבטרבלינקה בדמות של ריטוק נורמות חיים, ריטוק מחשבתי ורק ייאוש המשתלט עליהם, אך במציאות מפגינים היהודים את ההיפך המוחלט. לא רק בשימור החיים הנורמטיביים, בהישרדות האמונית היומיומית, אלא מעצימים אותם על ידי קיום עולם רוח שלם המקופל בתוך מילים אלו של לשפוך שיחו לפני קונו תוך שילוב של אתגר-תיגר. >

- 9. זלמן גרדובסקי, בלב הגיהנום, עמ' 108.
- 10. גרעון גריף, בכינו בלי דמועות, עמוד 89.
- 11. שם, עמ' 227.
- 12. הסרט שואה, קולד לנצמן, חלק טרבלינקה.
- 13. יצחק ארד, נוכח המוות בתוך חיים דתיים בשואה, עמ' 220.
- 14. ארכיון שם עולם, מקט 030-060-02.

2011 אירועים מיוחדים

5

■ **קבוצות ומשפחות של ציבור יהודי מארה"ב** הגיעו במהלך חג סוכות ליום עיון במכון שם עולם וערכו סיור בתערוכת "שורשים - מרחב התבוננות" ושמיעת הרצאות במכון.

ומשרד הביטחון הגיעו למכון שם עולם ועברו השתלמות בנושא השואה. הם היו מקבוצות החלוץ הראשונות שדרך 'שורשים - מרחב התבוננות' נחשפו לשאלות של התמודדות ומוסר במציאות של שאלת חיים. (1)

3

ספטמבר

■ **מנכ"ל גרופ - קנה הכל, מר ארי שכתר** וצוותו נפגשו עם הרב קריגר לביקור היכרות עם המכון שבמהלכו עלו רעיונות של שיתופי פעולה.

■ **קבוצת קצינים בכירים מהמזרח הרחוק** בשיתוף פעולה עם התעשייה האווירית

1

נובמבר

■ **הרב אברהם קריגר** הוזמן להשתתף בוועדת היגוי באוניברסיטת בר-אילן לקראת כנס שיערך שם בנושא - אנטישמיות.

■ **שר המדע, הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ**, רבנים, חברי אגודת הידידים של שם עולם, בוגרי תוכניות לימוד שונות, חברים ומוקירי המכון היו אורחים בערב חנוכה "שורשים מרחב התבוננות" - תצוגה מוזיאלית-חינוכית במכון שם עולם (5, פמוט פליז המוצג במרחב).

■ **פרופ' דן מכמן**, פרופסור מן המניין במחלקה לתולדות ישראל וראש המכון לחקר השואה ע"ש ארנולד וליאונה

■ **משלחת "ענף ירוק"** ביקרו בתערוכת "שורשים - מרחב התבוננות" במסגרת יום עיון מקיף לקראת המסע שלהם לפולין. (2)

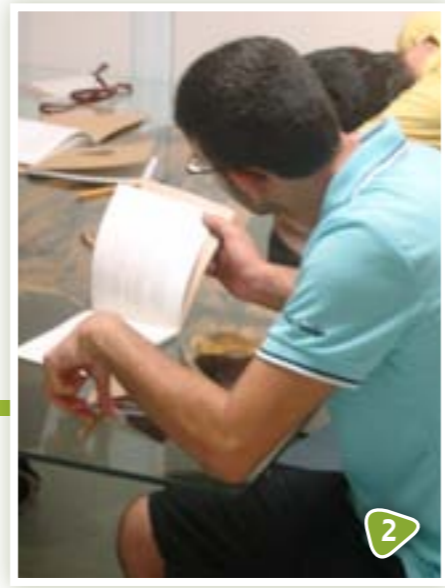
אוקטובר

■ **מנהל הדרכה של שירות בתי הסוהר** (שב"ס) השתתף ביום עיון בנושא השואה במכון שם עולם וסייר בתערוכת "שורשים מרחב התבוננות". (3,4)

■ **מנכ"ל מכון לנדר, מר שוקי גולן** והסמנכ"ל, **הרב יוחנן קירשנבוים**, נפגשו במכון שם עולם עם הרב קריגר וערכו סיור היכרות במכון שבו נקבעו מסגרות של שיתוף פעולה בין המוסדות ואחד מהם יוצא לדרך, קורס שם עולם באקדמיה.

4

2

פינקלר באוניברסיטת בר-אילן, ומכהן כראש המכון הבינלאומי לחקר השואה ביד-ושם, נפגש במכון עם הרב אברהם קריגר לביקור היכרות עם ארכיון שם עולם.

■ **נפתחה השתלמות במכון למורים ולציבור הרחב.** ההשתלמות עוסקת בנושא היחיד והיחיד במבחן השואה - דילמות של האדם, החברה, המשפחה והקהילה המתמודדים עם שאלות ערכיות, מוסריות כיחיד וכחברה והקונפליקט שביניהם.

■ **במכון שם עולם התקיים יום עיון במסגרת סיור חוץ של מכללת "תלפיות" שנה שמינית לסטודנטיות שנה ג' מכללת "תלפיות".** (6)

6

■ **במכללת "אמונה"** לאומנויות בירושלים נפתח קורס לסטודנטים מחוגים שונים בנושא התמודדות ורוח בתקופת השואה, במסגרת פרויקט 'שם עולם באקדמיה'.

■ **בקמפוס אקדמי כרמל** בחיפה נפתח קורס לסטודנטים מחוגים שונים בנושא התמודדות ורוח בתקופת השואה, במסגרת פרויקט 'שם עולם באקדמיה'

7

דצמבר

■ **נפתח קורס למורים מלווים** למשלחות פולין. הקורס מקנה למורה ידע וכלים ללוות את התלמידים למסע פולין ומעצים אותו כשותף משמעותי בתהליך החינוכי שהתלמיד עובר במסע. (7,8)

■ **התקיים מפגש מסכם לקורס המשך של מדריכי פולין תש"ע.** המפגש כלל הרצאות עיוניות סביב נושא מחנה מידאנק, חוויות מהדרכות הסטאז'.

■ **פרופ' אילן נוחם** והרב קריגר ערכו ישיבה במכון שם עולם במטרה לסייע בשיטות מחקר ומתודולוגיה לחוקרי שם עולם.

■ **מפגש רכזים, מיזם תרגישו בבית,** במכון מופת תל-אביב. במפגש עשו היכרות עם תכני שם עולם והגדרת פעילות שם עולם במיזם זה.

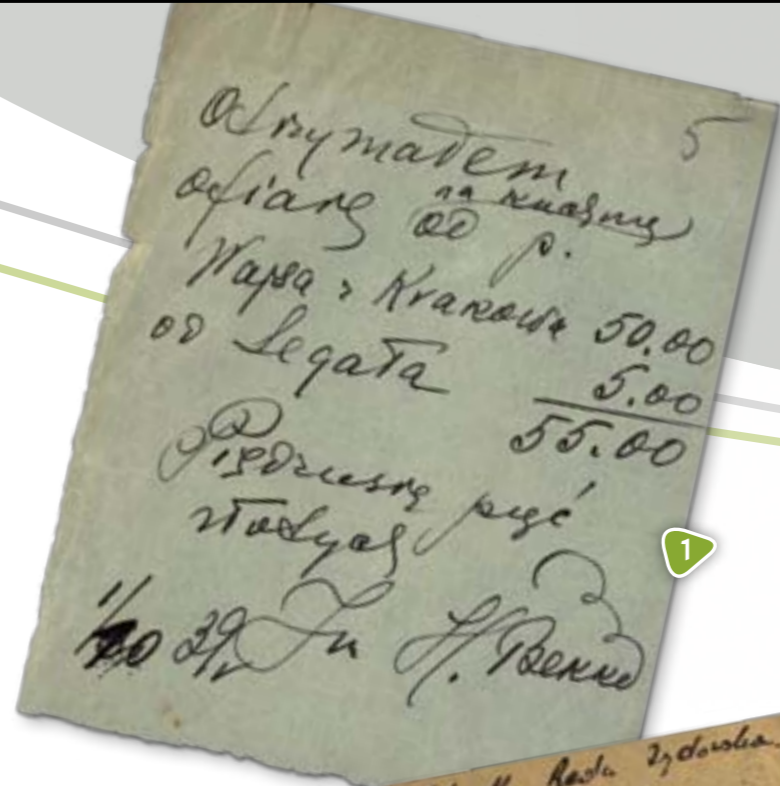
8

■ **במרכז האוניברסיטאי אריאל** נפתח קורס לסטודנטים מחוגים שונים בנושא התמודדות ורוח בתקופת השואה, במסגרת פרויקט 'שם עולם באקדמיה'.

■ **באוניברסיטת בר אילן** נערכה ישיבה בה השתתפו: **הרב אברהם קריגר, ד"ר שלהב קסט וד"ר יעל קליין** לגבי שיתוף פעולה של שם עולם והאוניברסיטה במסגרת החדשה של לימודי הכשרת מורים ללימודי השואה.

מסמכים חדשים

חסד בגטו וסיפורם של מסמכים

יהודיה מגטו סוקולקה מספרת: "בגטו היה רופא יהודי ובנין תלמוד התורה הפך להיות בית-חולים. העזרה לחולים הייתה מסודרת יפה והיו מספקים לחולים באופן בלתי חוקי, גם חמאה וביצים וכו' ועוד דבר: אף אחד לא התאונן על צפיפות ועינו לא הייתה רעה בחברו. האסון הגדול אחד את כולם. אם אחד הביא מצרך חשוב, הוא לא החזיק בו רק לעצמו אלא חלקו עם אחרים. אף אחד לא רצה להיבנות מחורבנו של הזולת. כמשפחה אחת מלוכדת נשאו כולם בסבל הימים וכל אחד השתדל לעזור לחברו במיטב יכולתו!"

משפטים אלו שנכתבו בספר קהילת סוקולקה מציגים בפנינו מציאות של דאגת הפרט לזולת ולהיפך. ספר קהילות זה רווי בתיאור מעשי חסד, הקמת מוסדות וארגוני סעד, אך תיעוד זה אינו יחיד מסוגו. ב"שורשים" מרחב התבוננות מופיעים מסמכים שונים המשקפים את חיי היהודים בגטאות. דרך מסמכים אלו נפתח אפיק מחשבתי נוסף להבנת דרכי ההתמודדות של היהודים בתקופת השואה. כאשר מדברים על המונח "רשימות היהודים" עולה תמונה של שילוחים, חלוקת מזון ומחנות עבודה והשמדה, אולם בשורשים - מרחב התבוננות עולה תמונה אחרת. שניים מתוך אוסף המסמכים מובאים לפניכם:

המסמך הראשון נראה כפתק פשוט המציין שמות וסכומים, אך למעשה זהו תיעוד של תרומות שנתקבלו למטבח הציבורי שהופעל בגטו - הכיצד ייתכן שבתקופה בה ההיגיון מכתוב לדאוג לעצמך ולביתך אדם בוחר לתת מכספו לטובת הכלל? מה גורם לאדם לתת, ולו רק סכום פועט אך רב ערך של חמישה זלוטי? ומדוע במציאות כזו אדם רואה לנכון לתעד סכום מזערי שכזה?

המסמך השני נראה כרישום שגרתי של יהודים שנעדרו מהעבודה. אולם כשניגש לסיבת היעדרותם, נגלה בפנינו עולם של תעצומות הנפש. היהודי "נעדר בגלל השבת", או "סרב לחתום". העבודה היא מקור לחמו של האדם בגטו - מה מביא אדם לוותר על יום עבודה למען שמירת השבת?

- תרגום מסמך 2.
המועצה היהודית
רשימת האנשים, שלא התייצבו במקום עבודתם.
- 1. HALBERSZTAD MAJER
 - 2. HANDELSMAN JAKOB LEJB
 - 3. HERSZMAN SZYJA
 - 4. WAJSBROD WOLF
 - 5. GOLDFINDER LUZER
 - 6. FRYDMAN SZMUL
 - 7. KURC CHAIM
 - 8. KREL SZLOMA
 - 9. JUNGFER IZAAK
 - 10. GOLDBAUM MAJER
 - 11. MILLER BORUCH
 - 12. SZROJT MORDKO
 - 13. HERSZMAN HERSZ
 - 14. TENENBAUM DAWID
 - 15. ROCHMAN ICEK
 - 16. FLAM DAWID
 - 17. AJZENFARB JOSEF

המכבים הקטנים

בתוך ארכיון גטו לודז' נמצא המסמך שלפניכם: 'לכבוד האב ואדון מרדכי חיים רומקאווסקי. והנס של הפך השמן' מסמך זה כולו אלגורי בין ספור המכבים המסורתי שבו מככת דמותו של מתתיהו כדמות הלוחם המושיע לבין מציאות החיים בגטו לודז' בה הופך רומקובסקי "איש שיבה ופני הזקן שלו מאירות כשיש ושערות ראשו הולבנו כתלגא חורא ועיניו כזוהר הרקיע מביטם מעינות אהבה וחמלה" לאדם המושיע. רומקובסקי קורא לילדים: "לא תמותו, ילדי ירושלים, כי חיה תחיו". מסמך זה הופך להיות חלק מהצגה בחגיגת חנוכה בגטו לודז', כסלו תש"ב, בדצמבר 1941.

במסמך זה אנו עדים לכך שהיהודי הגטו נאלצים מדעת ושלא מדעת, לרומם, לפאר ולשבח את רומקובסקי בכל הזדמנות ובכל מצב. עולה פה ההבטחה של רומקובסקי לילדי הגטו, המכבים הקטנים: "לא תמותו, ילדי ירושלים, כי חיה תחיו". מספר חודשים לאחר מכן הוא עומד על בימה אחרת ואומר: 'תנו לי את הילדים על מנת שאשלח אותם מחוץ לגטו' (חלמנו).

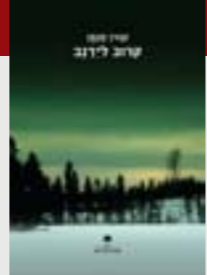

פנית הספר

הרב משה חבה

'קרוב לידנב'

קווין פנמן. תרגום מגרמנית: חנן אלשטיין.

"רומן המלחמה הראשון של דור חדש" כך כתבו מבקרי הספרות בגרמניה על הספר קרוב לידנב. הספר מתאר כפר דמיוני, קרוב לידנב, בפולין בו חיו עד המלחמה פולנים ויהודים בשכונת ובאידיליה שנים רבות. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, השכנים, האיכרים הפולנים בסיוע חיילים גרמנים רוצחים את המשפחות היהודיות, בוזזים את רכושם ומעלים באש את בתיהם.

קווין פנמן הינו סופר גרמני צעיר, דור שלישי למלחמת העולם השנייה שמספר את הסיפור מנקודת מבטו של הקרוב, הקרוב - דמות נערה יהודיה המצליחה להסתתר עם אחותה התאומה

בבית על העץ בחצר ביתם שבנו בילדותם, ומשם מתוארים המאורעות והזיכרונות, הרצח והקשיים במצבם העכשווי מול זיכרונות תקופת הילדות המאושרת אותה חוו באותו כפר ממש עם אותם אנשים. למרות החידוש שבכתיבת הספר בו מתאר סופר גרמני את השואה מנקודת מבטם של היהודים, יש אכזבה גדולה מכך שהסופר לא מצליח להעביר בצורה מספקת את התחושות, הלבטים והאכזבה שיש לנערה המביטה כביכול מלמעלה על האירועים וממילא גם לא לתחושת הכעס והאובדן. הניסיון של הסופר לכתוב את הספר לכל אורכו בין תאור המצב העכשווי לבין זיכרונות העבר מראה

בצורה יפה את השינוי הפתאומי שחל גם אצל הקרוב וגם אצל המחולל אך עם זאת מקהה במידה רבה את מה שמתחולל בליבה של אותה נערה ונותן תחושה כאילו לא מדובר בה ובמשפחתה אלא בדמות המסתכלת מהצד. ספרים העוסקים בשואה מנקודת מבט של הקרוב מעוררים בדרך כלל הזדהות ותחושת כאב, אך יתכן שזוהי סגנונית ראשונה לסגנון חדש של סופרים גרמנים ואולי לכן גם חשיבותו של הספר. יחד עם זאת, בניגוד לספרים העוסקים בשואה המעוררים אצלנו כיהודים הזדהות ותחושת שייכות ספר זה הוא יותר סיפור בדיוני, רומן הכתוב טוב אבל לא מעבר.

שורשים

מרחב התבוננות

תצוגה מוזאלית-חינוכית

מפגש חוויתי ומרתק בין העבר להווה
המקרב את המתבונן לעברו ומהדק את הענף הנוכחי לשורשיו.
המוצגים מספרים סיפור של אמונה בתוך התופת,
ספור של רוע ומוות שמתוכו נגלים עוצמת החיים, האמונה והרוח.

סיורים בתאום מראש בכל ימות השנה

שם עולם מכון שואה ואמונה לחינוך תיעוד ומחקר
כפר הרואה ע"י חדרה 38955 טל: 04-6301637 פקס: 04-6365929
shemolam@shemolam.org.il • www.shemolam.org.il

שם עולם שורשים | מרחב התבוננות